

Kuritöö ja karistus Mozarti moodi

Sirje Normet

Mozarti-aastal mängitakse rahvusooperis Estonia üht Mozarti populaarsemat ooperit "Don Giovanni". Ooperisõbrad mäletavad hästi Estonia lavastusi, kus peaosilaulsid legendaarsed Georg Ots (1952) ja Voldemar Kuslap (1975).

1975. aasta "Don Giovanni" oli Georg Otsa enda lavastus, kus ta pidi ka peaosilaulma. Paraku suri Ots 5. septembril 1975. aastal ja tema lavastus jäi pooleli. Otsa ainukeseks jäänud ooperilavastuse lõpetas Arne Mikk. Don Giovanni osa võttis üle Voldemar Kuslap. Neeme Kuninga lavastuses laulab don Giovanni Rauno Elp.

Estonia juubelihooajal on meie rahvusoperil välja panna igati tasemel lauljate tandem. 3. veebruari "Don Giovanni" etendusel laulsid kolme naispeosa Nadia Kurem (donna Anna), Heli Veskus (donna Elvira) ja Janne Ševtšenko (Zerlina). Don Giovanni teenrit Leporello esitas võrratu koomikundega Priit Volmer.

Kättemaksuhimulisi don Ottavio ja Masetto laulsid Mati Kõrts ja Villu Valdmaa, teispoosusest oma mõrvarile kätte maksma tulnud Komtuuri meie elav lauluklassik Teo Maiste. Etendust dirigeeris Aivo Välja.

Kättemaksuist võib võrsuda uus veretöö

"Don Giovanni" kuulub Mozarti nn da Ponte ooperite hulka. Lorenzo da Ponte libretodele kirjutas helilooja kolm ülipopulaarset ooperit: "Figaro pulm", "Cosi fan tutte" (Nii teevad kõik) ja "Don Giovanni" (Don Juan).

Pärast "Figaro pulma" tohutu menu Praha rahvusteatri (1786), otsustasid Mozart ja da Ponte uue ooperisüzee otsimisel legendaarse seelikuküti don Juani teema kasuks. See ohtlik karismaatiline võrgutaja on Euroopa kultuuris märgilise tähendusega. Sellest teemast on inspiratsiooni kogunud mitmed tuntud kirjanikud: meenutagem vaid Puškini poemi "Don Juan".

Meie Nipernaadigi on nagu don Juani talupoeglikum

teisend. Kui Gailiti Nipernaadi käib noori tüdrukuid võrgutades ühest heinalakast teise, siis aadliseisusest don Juan tegeleb põhiliselt kõrgseltskonna daamidega. Vahetevahel ka ilusatele teenijannadele silma tehes. Ooperis "Don Giovanni" püüab ta ebaõnnestunult oma võrku püüda donna Elvira teenijannat.

Mozarti ooperis jõuab kerge-meelne don Giovanni verevalamiseni. Donna Anna magamistuppa tungides tulevad daami hüüdmise peale talle appi Anna isa (Komtuur) ja peigmees (don Ottavio). Mõõgavõitluses haavab don Giovanni tähtsat Komtuuri surmavalt. Komtuuri surnukeha kõrval lubavad donna Anna ja don Ottavio põgenema pääsenud, neile tundmatule mõrtsukale kätte maksta.

Varsti suureneb kättemaksuhimuliste ring veelgi. Donna Elvira, kes Neeme Kuninga lavastuses ootab don Giovanni last ja keda mees on lubanud isegi naiseks võtta, saab suure pettumuse osaliseks: don Giovanni teener Leporello loeb talle Giovanni päevikust ette tema poolt võrgutatud naiste nimekirja. Naisi saab kokku mitusada. Elvira on šokis ja ihub kättemaksu. Kui don Giovanni jääb vahele Masetto pruudi Zerlina võrgutamise, saab kõikidel tegelastel mõõt täis. Donna Anna võtab Zerlina oma kaitse alla ja kui Anna tunneb don Giovanni hääle järgi ära oma isa mõrtsuka, lööb Zerlinagi oma peigmehega kättemaksjatega ühte kampa.

Kui hoiatamine ja noomimine ei aita, sekkuvad inimtegevusse loodusjõud ja hauatagune maailm.

Kaval don Giovanni vahetab riided oma teenri Leporelloga ja nii pääseb ta relvastatud tagaajajate käest. Siis astuvad mängu teispoosuse väed. End surnuaial peitva don Giovanni poole pöördub Komtuuri hauatagune hääl: ta küsib mehelt, kas ta kahetseb oma patutegusid. Giovanni vastab ülbelt, et ei kahetse mitte midagi, ja kutsub Komtuuri oma lossi ballile.

Komtuur tulebki (libretos kivist hauamonumendi kujuna) piduliste sekka ja neab don Giovanni maa põhja. Giovanni vajub maa-alusesse tuleekides põrgusse. Nii võttis surnud Komtuur mõrtsuka karistamise enda peale ja kõik võivad veretasuga käsi määrimata õnnelikult edasi elada.

Esietendust Prahas dirigeeris Mozart ise

Rauno Elbi don Giovanni kannab igati kergemeelse südame temurudja lavakuju välja. Heas vokaalses vormis Elp laulab nauditavalt Giovanni tuntud aariaid ja mängib selgelt välja üpris keerulise libreto keerdkäigud. Õnnestunud rolli teeb ka Priit Volmer, kes teener Leporellona oma isanda meeletutes armulugudes osaleb. Ilusad osatäitmised on ka Nadia Kuremil, Heli Veskusel ja Janne Ševtšenkol. Kauni vokaaliga lauljannad toovad hästi esile ka naistegelaste väga erinevad karakterid. Neid ühendab vaid kättemaksu. Omaette pärl nii lavastuslikult kui ka muusikaliselt on don Giovanni ja Zerlina duett 3. vaatusest "La ci darem la mano".

Ka ooperi lõpp on õnnestunud lavastatud: hauast tõusnud Komtuur manatakse esile valgusefektidega ja don Giovanni võitleb "nähtamatu jõuga".

Varasemates Estonia lavastustes tuli "kivist külaline" realistlikult ballile kohale, mis oli isegi veidi koomiline.

Mozart 1756-1791

Kuninga metafüüsilisem lõplahendus on aga tõesti mõjuv.

Kuigi Mozart on oma ooperit nimetanud "dramma giocoso" (kergemeelne draama), domineerib loos siiski draamaatiline ja tõsisem poolus:

truu armastus kõrgub kergemeeluse üle, mõrvar saab teenitud karistuse ja tänu hauataguse maailma sekkumisele pääsevad "head tegelased" veretööle astumast.

"Don Giovanni" esietendus 1787. aasta oktoobris Praha rahvusteatri läks menukalt. Dirigeeris Mozart ise. Kohe toodi ooper lavale ka Viinis, kus vastuvõtt oli juba hoopis jahedam. Võib-olla tundis kergemeelne Viini kõrgseltskond end ooperis ära. Ja ooperi lõplahendus polnud muidugi see, mida oodati.

Tänapäeval annab Mozarti "Don Giovanni" võimaluse mõtiskleda kuritöö ja karistuse teemal mitmeti. Kuritööks võib ju otsese mõrva kõrval nimetada ka seda lõputut pidutsemist, raiskamist (kallid tualetid, peod ja söögiorgiad) ja elu põhiväärtustele selja pööramist. Kui hoiatamine ja noomimine ei aita, sekkuvad inimtegevusse loodusjõud ja hauatagune maailm.

Mozarti Komtuuri võib vaadelda nende jõudude metafoorina - sajanditepikkuna raiskamine, elukeskkonna reostamine ning inimsuhete kergemeelsus saavad lõpuks oma väljateenitud karistuse.

Kuritööks võib ju otsese mõrva kõrval nimetada ka seda lõputut pidutsemist, raiskamist (kallid tualetid, peod ja söögiorgiad) ja elu põhiväärtustele selja pööramist.